

A VÁLTOZÁS MOTORJAI ÉS AZ ERŐSZAKMENTES CSELEKVÉS

AGENTS OF CHANGE AND NONVIOLENT ACTION

HARDY MERRIMAN

CONSERVATION BIOLOGY, VOLUME 22, NO. 2, APRIL 2008
TRANSLATION: BÁLINT MISETICS, NOVEMBER 2017

A változás motorjai és az erőszakmentes cselekvés

Erőszakmentes cselekvéssel hétköznapi emberek tudnak küzdeni a jogaikért, a szabadságért és az igazságosságért. Ez a fogalom gyakran kapcsolódik az erkölcsi vagy etikai indíttatású erőszakmentességhez, de én most mint egy különálló, bármiféle erkölcsi vagy etikai elköteleződéstől független jelenségként foglalkozom vele, és azt igyekszem kibontani, hogy miként működik, mint egy pragmatikus módszer a konfliktushelyzetekben történő befolyásszerzésre.

Az erőszakmentes cselekvés arra a felismerésre épül, hogy egy társadalomban a hatalom végeredményben az emberek beleegyezéséből és engedelmisségéből származik. Az uralkodó nézet ezzel szemben az, hogy egy társadalomban a hatalom alapja a vagyon koncentrációja és az erőszak alkalmazására való minél nagyobb képesség. De ahogyan a gazdaság is a bioszféra alrendszere – és így végeredményben a bioszféra törvényei irányítják –, úgy a hatalomnak a látszólag az erőszakra és a pénzre épülő rendszerei is valójában emberek ezreinek vagy millióinak az átfogó viselkedési és engedelmisségi mintázatainak az alrendszerei. Ha ezek az emberek megváltoztatják a lojalitásukat, a viselkedésüket és az engedelmisségüket, akkor a hatalom egyensúlya is megváltozik a társadalomban és a világban. Egyszerűen fogalmazva: ha az emberek nem engedelmeskednek, akkor az uralkodók vagy vállalatok nem tudnak uralkodni.

Az erőszakmentes cselekvés tehát az emberek lojalitás-, viselkedés- és engedelmisség-mintázatainak a kollektív szinten történtő megváltoztatásán keresztül tud hatalmat gyakorolni. Ez történhet drámai mértékben, például ahogyan az indiai függetlenségi mozgalomban, az amerikai polgárjogi mozgalomban, különböző dolgozói küzdelmekben (pl. a *United Farm Workers* mozgalomban az 1960-as évek közepén és végén), valamint Ferdinand Marcos (1986), Augusto Pinochet (1988), a dél-afrikai apartheid-rendszer (1980-as és 1990-es évek), Slobodan Milosevics (2000), és az ukrajnai tekintélyelvű rendszer (2004) bukásakor történt. A változás lehet kevésbé látványos is, például amikor emberek úgy döntenek, hogy helyi tulajdonú

üzletekben vásárolnak, bojkottálnak egy terméket, vagy alternatív intézmények és gazdaságok kiépítésébe fognak. Az erőszakmentes cselekvés – függetlenül a módszerek és megnyilvánulási formák sokszínűségétől – mindig a következő három kategória egyikébe sorolható. Az erőszakmentes cselekvés történhet aktív cselekvéssel – amikor emberek olyan dolgokat tesznek, ami nem elvárt tőlük, amit nem szoktak tenni, vagy amit nem szabad megtenniük; történhet nemcselekvéssel – amikor nem tesznek meg olyan dolgokat, amit várnak tőlük, amit meg szoktak tenni vagy kötelesek megtenni; vagy lehet az előbbi két kategória kombinációja.¹

Az emberek engedelmességi és viselkedési mintázatainak a megváltoztatásához fontos megértenünk, hogy az emberek miért engedelmeskednek, és miért viselkednek úgy, ahogy viselkednek. Ez társadalomról társadalomra változik, de a következő két okkal találkozom leggyakrabban a világ különböző részein dolgozó aktivistákkal és szervezőkkel végzett munkám során: az emberek nem látják, hogy lehetne máshogy viselkedni, és nem bíznak benne, hogy cselekedeteikkel változást tudnának elérni. Sokan elfelejtették, hogy ők a hatalom valódi birtokosai a társadalmukban. A formális oktatás, a vállalatok, a kormányok és a média természetesen mind a hatalomnak azt az elgondolását erősítik, hogy annak a néhány embernek van csak hatalma a kormányzati épületekben vagy a vállalatok központjában, és hogy a pénz és a fegyverek (amire nekik van monopóliumuk) jelentik az erő végső forrását. Ez az elgondolás jól megfelel a céljaiknak. A sikeres erőszakmentes mozgalmak azonban a történelem során ráébresztették az embereket, hogy egy közös vízió köré szerveződő emberek, akik egy stratégia mentén cselekednek, kollektív fellépésük nyomán sokkal hatalmasabbak lehetnek, mint a hadseregek vagy a pénz. Minden olyan kortárs alulról szerveződő mozgalom, amely lendületre kíván szert tenni, jól teszi, ha komolyan veszi ezt, és retorikája központi elemévé teszi az emberek erre való emlékeztetését.

Egy lépést előre lépve, a sikeres mozgalmak nem csupán elmondják az embereknek, hogy valójában van hatalmuk, hanem egyértelmű és elérhető célok kitűzésével, és az elért sikerek dokumentálásával és hirdetésével demonstrálják is az emberek hatalmát. Ha a győzelmek önmagukban korlátozottak is, az emberek mozgósítására hatalmas hatást gyakorolhatnak. A fekete polgárjogi mozgalom például 1955 és 1956 között a buszok deszegregációjára

¹ Gene Sharp (2005): *Waging Nonviolent Struggle: 20th Century Practice and 21st Century Potential*. Boston, MA: Porter Sargent Publishers. 547. o.

összpontosította az erejét Montgomeryben (Alabama államban), 1960-ban pedig az éttermek deszegregációjára Nashvilleben. Az indiai függetlenségi mozgalom 1930 és 1931 között arra összpontosította az erőfeszítéseit, hogy engedményeket érjen el a britektől a Só- és más törvényekkel kapcsolatban. Ezek az célok, miután elérték őket, apróságok voltak azokhoz a hatalmas célokhoz képest, mint a szegregáció felszámolása az Egyesült Államok egész déli részén, vagy India függetlenségének a kivívása. Valódi hatásuk azonban maguknak a mozgalmaknak a katalizálásában jelentkezett. Ezek a győzelmek megmutatták az embereknek, hogy számít a kiállításuk, hogy képesek rá, hogy változást érjenek el, ami jelentősen növelte a mozgalmak támogatottságát és mozgósító erejét, és az országos és nemzetközi közvélemény előterébe repítette őket.

Ezeket a célokat nem önmagában azért sikerült elérni, mert az amerikai polgárjogi mozgalom vagy az indiai függetlenségi mozgalom erkölcsileg a jó oldalon állt. Kemény munkára, kreativitásra és ügyes politikai elemzésre is szükség volt – és ugyanez igaz minden sikeres erőszakmentes cselekvésre. Sokan mégis figyelmen kívül hagyják ezt a tényt, és inkább úgy vélik, hogy az erőszakmentes cselekvés alapvetően tüntetésekből, a düh nyilvános kifejezéséből és erkölcsi felszólításokból áll, vagy hogy alapvetően egy karizmatikus vezetőn vagy valamiféle misztikus hatalmon múlik a sikerük. Nem ezen múlik, mint ahogyan olyan emberekre sincsen szükség hozzá, akik ideológiailag elkötelezettek a pacifizmus vagy az erkölcsi erőszakmentesség mellett. Valójában egy olyan bevonó vízióra van szükség hozzá, ami egyesíti az embereket, megalapozott stratégiai tervezésre, hatásos nyilvános kommunikációra, és a helyzetnek megfelelő módszerek beazonosítására. Nincsen minden helyzetre egyaránt alkalmazható recept – az erőszakmentes cselekvés helyzetfüggő. Noha az alapvető elvek, mint az, hogy a hatalom alapja a beleegyezés és az engedelmség, minden küzdelemben közösek, alkalmazásuk a kontextustól és az adott társadalom sajátos jellemzőitől függ. Történhet bátor nyilvános kiállással, a vásárlási mintázatok szinte láthatatlan megváltoztatásával, vagy éppen mindkettővel együtt (a legtöbb mozgalom a taktikák széles tárházát alkalmazza annak érdekében, hogy a különböző mértékben résztvevő emberek egyaránt élhessenek velük), mindenesetre lehetőséget biztosít az embereknek, hogy használjanak vagy létrehozzanak a társadalmukban egy olyan politikai teret, amelyben engedményeket érhetnek el egy kiépült ellenféllel szemben.

Szerencsére sok szellemi munka, kutatás és beszámoló áll már rendelkezésre arról, hogy az emberek hogyan használhatják és a történelem során hogyan használták az erőszakmentes

cselekvést hatalmas eredmények elérése érdekében. Az erről szóló tudásra való kereslet egyre növekszik azok körében, akik felismerik az erőszakmentes cselekvésben rejlő hatalmat és lehetőségeket. A legtöbb újság nem ír erről, és túl sok olyan politikust sem találni, aki beszélne róla, de ha alulról szerveződő mozgalmakkal találkozol vagy a civil társadalom tagjaival beszélsz a világ legkülönbözőbb pontjain, akkor el fogják mondani neked. Ők felismerték, hogy egy társadalomban az emberek a változás motorjai, és hogy a strukturális változásokat alulról felfelé lehet elérni. Nem várnak valakire, hogy vezesse őket, mert megértették, hogy a legtöbb kormányzati és vállalati vezető nem fogja magától azt tenni, ami helyes, ha a társadalmak nem törődnek ezzel, vagy nem tudják hogyan számon kérni őket. A emberek ezért világszerte egyre inkább az erőszakmentes cselekvés felé fordulnak (amit a választásokkal, a jogrendszerrel vagy a változás elérésének egyéb hagyományos módszerivel együtt is alkalmazhatnak), mint egy olyan pragmatikus módszer felé, amellyel helyzetbe hozhatják közösségeiket az emberi jogok, a szabadság, az igazságosság, az átláthatóság, továbbá a nők, az őslakos népek és a kisebbségek jogai, valamint a környezet védelmének az elérése érdekében. A céltól függetlenül, az erőszakmentes cselekvés előfeltétele mindig a hatalom elgondolásának a megváltoztatása az emberek fejében. Ennek a tudásnak a megosztása és az emberek ráébresztése saját hatalmukra: elengedhetetlen feladatok az emberiség jövőjének az alakításához.